

Kitap incelemesi: Bir Japon antropoloğun kırsaldaki kadınların gündelik yaşantısı bağlamında modernleşmeye dair düşündükleri

Noriko Nakayama (2021). *Köy kadını, modernite ve İslam: Bir antropoloğun gözünden 1990'ların Türkiye'si* (T. Özşen, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 190 S. ISBN: 978-975-333-392-4

Ceren Aksoy Sugiyama^{1*}

¹ Doç. Dr. | Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Ankara - Türkiye

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Ceren Aksoy Sugiyama

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi

Antropoloji Bölümü

Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı

06100 Sıhhiye, Ankara - Türkiye

E-posta/E-mail: aksoy.ceren@gmail.com

Alındı/Received: 13 Eylül / September 2023

Düzeltildi/Revised: 26 Ekim / October 2023

Kabul/Accepted: 26 Ekim / October 2023

Yayımlandı/Published: 29 Ekim / October 2023

Öz

Bu değerlendirmenin konusu olan eser, Japonya'nın Aichi İli'nde yer alan Chubu Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olan Noriko Nakayama'nın, Haziran 1992 - Haziran 1993 arasında Zonguldak-Ereğli'de gerçekleştirmiş olduğu alan çalışmasına dayanmaktadır. Bu yazı her ne kadar bu eserin bir değerlendirmesi olsa da bir yandan da antropolojinin kendine has-en azından bir zamanlar- yönelimlerinden biri olan dışarıdan bakışın bir toplumun kendine has durumlarını ortaya koymada yaratabileceği farkı ve sosyal bilimler literatüründe var olan her kavramın her coğrafyaya uygun genel bir reçete sunamayacağını göstermeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Noriko Nakayama, köy kadını, modernite, İslam, kitap incelemesi

İnceleme

Nakayama, Türkiye'de yapmış olduğu alan çalışmasından elde ettiği bilgi ve tecrübelerine bağlı olarak Japonya'da öncelikle *Kırsaldaki Kadının Gözüyle Türk Modernleşmesi: Laiklik, İslam, Kadın İlişkileri* başlıklı doktora tezini yazmıştır. Tezinden ürettiği ve 1999 yılında Japonya'da Japonca olarak basılan *İslam'da Cinsiyet ve Yaşam: Türk Kırsalında Kadının Etnografisi* adlı kitabı ise Türkiye'de 2021 yılında Türkçe olarak Tarih Vakfı Yurt Yayınları tarafından *Köy Kadını, Modernite ve İslam: Bir Antropoloğun Gözünden 1990'ların Türkiye'si* başlığı ile yayınlanmıştır. Kitabı Türkçe'ye kazandıran Çanakkale Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Tolga Özşen de doktora çalışmasını Kyushu Bölgesi'ndeki Japon köylerinde gerçekleştirdiği alan araştırmalarına dayanarak tamamlamış bir sosyologdur.

Book review: Emerging perspectives based on the study of a Japanese anthropologist on modernity regarding the daily practices of rural women

Abstract

The work that is the subject of this evaluation is written by a Japanese anthropologist, Prof. Dr. Noriko Nakayama, a faculty member at the Department of International Relations, Chubu University, located in Aichi Prefecture, Japan. Her book is based on the field study conducted by herself in Zonguldak-Ereğli between June 1992 and June 1993. Although this article is written as an evaluation of the book written by Noriko Nakayama, it also tries to discuss the methodological advantages of carrying out a fieldwork in a foreign environment, the unique potential of anthropological insight to reveal the realities of a society through field research by participant observation and the futility of adapting foreign concepts to local contexts which always ends up distorting the realities of the society under scrutiny.

Key Words: Noriko Nakayama, village women, modernity, Islam, book review

Türkiye, 1990'larda Türkiye üzerine herhangi bir uzmanlığı olmayan sıradan bir Japon tarafından, Ertuğrul Faciası ve 1985'te Tahran'da mahsur kalan iki yüz yirmi beş Japon'un THY aracılığı ile kurtarılması gibi iki ülke arasındaki dostluk bağlarını güçlendirici münferit olaylar ile biliniyordu. Çoğu Japon için Türkiye, tuhaf şekilli taşların oluşturduğu büyülü Kapadokya imgesi haricinde nasıl bir yaşam tarzına sahip olduğu pek bilinmeyen bir coğrafya idi. Dolayısıyla, kitabın değerlendirmesini yaparken, araştırmacının önceliklerinden birinin hem 90'lar Japonya'sında yaşayan genel okuyucu kitlesine hem de Türkiye ile ilgilenen Japon araştırmacılara hitap etmek olduğunu hatırlatmakta fayda görüyorum. Eserin, Türkiye'de yaşandığı şekliyle İslamiyet, toplumsal cinsiyet ilişkileri, Türkiye'deki modernleşme gibi çetrefilli

Atf için / Cite as:

Aksoy Sugiyama, C. (2023). Kitap incelemesi: Bir Japon antropoloğun kırsaldaki kadınların gündelik yaşantısı bağlamında modernleşmeye dair düşündükleri. *Noriko Nakayama (2021). Köy kadını, modernite ve İslam: Bir antropoloğun gözünden 1990'ların Türkiye'si* (T. Özşen, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 190 S. ISBN: 978-975-333-392-4. *Antropoloji*, (46), OZ112-OZ120.

<https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.1359562>

kavramları, Batılı kaynaklar aracılığı ile ele almamaktadır. Bunun yerine antropolojinin doğasına uygun olduğu düşünülerek bu kavramların, Zonguldak'ın Ereğli İlçesi'ne bağlı bir köy özelinde ve ilk elden veriye dayanarak tartıştığını söylemeliyim. Bu yöntemin, Türkiye'deki modernleşmeye veya toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair ancak indirgemeci bir resim çizeceği düşünülebilir özellikle de başlıktan yola çıkarak bu tarz bir yargıya varmak kolaydır (Beyaz, 2022). Bu noktada, çalışmanın yöntemi, disiplinin tarihsel gelişimine ve misyonuna yabancı kalanlar açısından biraz daha izahat gerektirebilir. Bu çalışmada bunu yapabilmek her ne kadar mümkün olmasa da denilebilir ki günümüz antropologları, 20. yüzyıl antropologlarından farklı olarak, bir toplumun tümünü kapsaması beklenen kendi içerisinde tutarlı bir bütünlük olarak algılanabilecek genellemeci kültür tariflerinden ve toplumsal kurumlara dair işlevselci açıklamalardan özellikle kaçınırlar. Siyaset bilimcilerin ve daha ziyade makro bir perspektiften toplumu çalışmayı tercih eden sosyologların kullandığı pek çok kavramı kullanmaktan imtina ederler ve kendi kavramlarını sahadan çıkarmaya gayret ederler. Tıpkı Eriksen'in (2009) kitabına verdiği başlık gibi, amaçları "küçük yerler"de gezinerek "büyük meseleler"i anlamaya çalışmaktır, Nakayama da otuzlu yaşlarında Ereğli'nin bir köyünde bunun peşine düşmüştür.

Antropolog, canla başla anlamaya çalıştığı alanı, belirli bir kurgu dahilinde en canlı hali ile başkalarına anlatmaya/aktarmaya çalışır. 1960'larda yaşanan toplumsal olayların sosyal bilimlerle etkileşimi sonucu anlatımda yeni bir tarz tercih edilmeye başlanır. Artık etnografik metne, araştırmacının sahada yaşayıp kendi dünya görüşünün değişmesine sebep olan olaylar ve araştırmacının sahadaki konumuna dair sorgulamaları da dahil edilir (Clifford & Marcus, 1986). Böylelikle yazar okuyucusuna gerçekliğin farklı bir boyutunu tattırır ve onu kendi seyahatine ortak eder. Nakayama değerlendirmeme konu olan eserindeki anlatısında bu tecrübelerine pek yer vermemiştir. Belki de deneyimlerini daha sonra başka bir eserinde okuma fırsatımız olacaktır.

Bu durumun farkında olarak yaptığım değerlendirmede, okuyucunun eserin yazılma arka planını -en azından şimdilik- hayalinde canlandırmasına yardımcı olabilecek bazı detaylara yazar ile yaptığım görüşmelerden yola çıkarak yer vermeye çalıştım. Bu noktada sanırım benim de yaptığım değerlendirmedeki konumumu okuyucu ile paylaşmam gerekecektir. Noriko Nakayama, hem meslektaşımıdır hem de etnografik araştırmasını on sekiz yaşına kadar yaşadığım dolayısıyla "memleketim" diyebileceğim yerde gerçekleştirmiştir. O, alan araştırması için Ereğli'de olduğu sıralarda ben ortaokul öğrencisiydim. Henüz ne kendisinden ne de çalışmalarından haberim vardı. İlk kez 2011 senesinde

İstanbul'da olduğu sırada e-posta aracılığı ile iletişim kurduk. Sonraki zaman diliminde ara ara haberleşsek de 2022 senesine kadar yüz yüze karşılaşma fırsatımız olmadı. 2022 senesinde Japonya'da gerçekleştirmiş olduğum alan çalışması sırasında teklifimi reddetmeyerek dekanlık görevine rağmen akademik danışmanım olmayı kabul etti. Kendisiyle farklı ortamlarda bir araya geldim üstelik yakın zamanda kendisi ile Ereğli'de yanında kaldığı aileyi ziyaret etme şansım oldu. Dolayısıyla yapacağım kitap değerlendirmesi kitabın içeriğinin sınırlarını aşabilir yine de antropolojinin sınırlarında kalmaya çalışacaktır. Noriko Nakayama, akademik hayatına Osaka Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi'nin Moğolca Bölümü'nde adım atmış ve daha sonra seçmeli ders olarak aldığı Türkçe derslerinin de etkisiyle de olsa gerek ilk kez 1981 senesinde henüz yirmi yaşında bir üniversite öğrencisiyken Türkiye'ye gelmiştir. Japon kültüründe bu yaş yetişkinliğe geçiş olarak kabul edilir ve yirmi yaşına gelenler için Japonya'da ocak ayının ikinci pazartesi günü bir kutlama yapılır. Gençler o sene içerisinde -imkanları ve cesaretleri ölçüsünde bazen tek başına bazen gruplar halinde yurt içi veya yurtdışı- bir seyahat tecrübesi edinmek isterler. Belki de yetişkinliğe adım attığı o yıl Nakayama da Türkiye'ye seyahat etmek istemiştir. Türkiye'ye geldiğinde, Japon medyasında gösterilen veya Batılı kaynaklarda bahsedilen Müslüman ülkelerden çok farklı ve kendine özgü bir yaşantı olduğunu düşünür. Seyahati esnasında karşılaştığı "yardımsever, sıcak kalpli ve özgüvenli" insanlar ilgisini daha da çekmeye başlar. Böylelikle hem Müslüman hem de laik olan bir ülkede kadınların gündelik hayat pratiklerine bakarak farklılığı bizzat yerinde anlamaya karar verir.

Nakayama, İslam'ın sadece bireyin ruhunu besleyen bir inançtan daha fazlası olduğu ve bir sistem olarak görülmesi gerektiğini kitabının önsözünde belirtirken Türkiye'deki İslam'ı, modernleşmeyi ve toplumu siyaset bilimi içerisindeki bir takım yerleşik kavramlardan yola çıkarak değil de bizzat gündelik hayatın içerisindeki hal ve tavırları ele alarak anlamaya girişir. Elbette Karadeniz Ereğli'deki kırsal yaşantıdan yola çıkarak Türkiye'nin muhtelif coğrafyalarında modernleşmenin ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin farklı tezahürlerini tahayyül etmek mümkün değildir. Kitabın tonuna bakıldığında Nakayama'nın da zaten böyle bir iddiası yoktur. Nakayama'nın çalışması satır aralarında, Batılı kavramlar ile Türk toplumunu anlamaya yönelik araştırmaların/analizlerin/projelerin/girişimlerin pratikte yaşananlardan bizleri uzaklaştırdığını, bizleri kendimize yabancılaştırdığını anlatır. Feministinden muhafazakarına, sosyoloğundan siyaset bilimcisine yerli araştırmacıların da tıpkı bizi kendi kavramları ile anlamaya çalışan yabancı araştırmacıların düştüğü

tuzaklara düştüklerini ve düşebileceğini göstermesi açısından önemli ve öğreticidir. Ayrıca eser, 90'larda yabancı bir araştırmacının çektiği gündelik hayattan bir resim karesi olarak düşünülürse hayretle karşılanacak ve "çok geriye gitmeye gerek yok henüz otuz sene önce böyleydik" dedirtecek pek çok ayrıntı ile doludur.

Nakayama'nın kitabı önsözü müteakip giriş ve sonuç bölümü de dahil olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır. Aynı zamanda birinci bölüm olan giriş bölümünde Japonya'daki Orta Doğu çalışmalarına da katkıda bulunmak gayesiyle Türk toplumunun kendisine has yaşam dinamikleri ile İslam dünyası içerisindeki özgün yerinden bahsedilmektedir. Yazar, İstanbul ve Zonguldak Ereğli'deki deneyimlerine dayanarak toplumun yaşam pratikleri içerisinde dinin yerini anlamaya çalışmıştır. Nakayama (2021, s. 2) bu noktada özellikle Türkiye'de yaşandığı haliyle modernleşmenin iyi anlaşılması gerektiğini ileri sürer. Literatürdeki çalışmalar ister feminist ister İslamcı ister Marksist çerçevelerden bakarak ele almış olsunlar, Türkiye'deki modernleşmeyi, sistem kurucu belirli bir siyasi elit tabaka tarafından Batı'nın siyasi, ekonomik, askeri düzenini ve toplumsal yaşantı söz konusu olduğunda da Batı'nın uygarlık kıstaslarını bilinçli olarak yakalamayı hedefleyen yukarıdan aşağıya sirayet eden sistematik bir teşebbüs olarak okuma eğilimdedirler (Akıncı, 2006; Belge, 2007; İnel, 2006). Türkiye'de kadın üzerine gerçekleştirilen akademik çalışmalarda Türk kadını, Türkiye'nin modernleşme çabalarının vitrini olarak ele alınır (Arat 1998; Çağatay & Nuhoglu Soysal, 1990; Durakbaşı, 1998; Kadıoğlu, 1998; Toska, 1998). Kadın ve modernleşme arasındaki ilişkiye bu perspektiften bakan çalışmaların odağında ise çoğunlukla kent soylu kadınlar vardır. Nakayama, bu noktada modernleşmeye farklı bir açıdan yani kırsalda yaşayan kadının penceresinden bakmaya ve bunu da Batı Karadeniz'de yer alan bir köyde, oradaki bir ailenin evinde bir buçuk sene yaşayarak gerçekleştirmeye karar vermiştir.

Nakayama, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki modernleşme hareketlerini, öncülü olan Osmanlı'daki modernleşme hareketlerinden farklılaştıran temel noktanın ilkinde rastlanmayan laiklik ilkesinin hayatın her alanında uygulanmaya çalışılması olduğunun altını çizmiştir. Bu Türkiye'ye dair hiçbir fikri olmayan yabancı/genel okuyucuya Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte modernleşme sürecinin toplumun her alanında kendini hissettirdiğini göstermesi açısından önemlidir. Nakayama (2021, s. 4) "Türkiye'de laik tavır ve İslamcı tavır olmak üzere İslam'a ilişkin iki ana duruş" olduğunu belirtmiştir. Bu kategorileştirmeye ideal tip yaratmak üzere analitik gerekçelerle gittiği, yazarın daha sonraki cümlelerinden anlaşılmalıdır. Nakayama, kadın ile ilgili meseleler gündeme geldiğinde

ortalıkta çarpışan söylemlerin bu iki uçta yer alan kesimler tarafından dillendirildiğinin farkındadır. Onun niyeti ise, iki kesim tarafından farklı sebeplerle dışlanan köy kadını kırsaldaki gündelik yaşantısı içinde anlamaya çalışarak, modernleşmeyi nasıl yorumladıklarını ve deneyimlediklerini ortaya koymaktır.

Burada göz ardı edilmemesi gereken bir nokta da şudur: Türkiye'de kadın hareketlerinin izleri her ne kadar Osmanlı'nın gerileme dönemlerine kadar takip edilse de (Çakır, 2010) feminist çalışmalar ancak seksenli yıllarda kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'deki araştırmacılar köydeki kadının hayatına doğrudan temas eden ve katılımlı gözlem ile gerçekleştirilen "etnografik" araştırmalara rağbet etmemiştir. O dönemlerde kadın nüfusunun yarısının köylerde yaşadığı düşünüldüğünde, bu durumun kadın çalışmaları açısından büyük bir eksiklik olduğu söylenebilir.

Nakayama, araştırma yapmak için neden bu bölgeyi seçtiğini açıklarken, yabancı bir araştırmacı olarak saha çalışması için gerekli olan izinleri alabilmesinin böylelikle mümkün olabildiğini, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun olağanüstü hâl ile yönetildiği 90'lardaki güvenlik koşulları göz önünde bulundurulduğunda siyasi açıdan istikrarlı bir yeri tercih etmek durumunda kaldığından bahsetmişti. Açıkçası henüz konunun detaylarını öğrenmeden önce Noriko Nakayama'nın Mübeccel Kıray'ın (1989) 1960'larda Ereğli'de gerçekleştirdiği araştırmasını okuduktan sonra aynı ilçenin bu sefer de bir köyünde alan çalışması planladığını düşünmüştüm. Oysa çalışmasını Ereğli'de gerçekleştirmesi Japonya'da tanıştığı bir Türk aile sayesinde mümkün olmuştu. Nakayama (2021, s. 7), araştırma gerçekleştirdiği köyün oldukça ıssız olduğunu belirtse de gerek Ankara ve İstanbul gibi iki büyük şehre yakınlığı, gerek taş kömürü ve demir-çelik sanayisi sayesinde gelişmesi ve ayrıca yurt dışına işçi göçü vermesi gibi sebeplerle, modernleşme ve kırsaldaki kadını arasındaki ilişkiyi anlamak açısından verimli bir yer olduğunu belirtmiştir. Kuşkusuz Türkiye'nin farklı bölgelerinde değişim dönüşüm süreçleri farklı hızlarla yaşanmakta ve farklı tepkilerle karşılanmaktadır. Yine de yapılan tespitlerin sadece büyük şehirlerde yaşayan kent soylu kadınlar üzerinden gerçekleştirilen çıkarımlara dayalı nitelikten ziyade niceliği öne çıkartan sosyolojik çalışmalara kıyasla toplumun gerçeğine çok daha yakın bir yerde durduğunu teslim etmeliyiz.

"Türk Modernleşmesi ve Kadınına İlişkin Tartışmalar" başlıklı ikinci bölümde Nakayama, ilk bölümde ortaya koyduğu sorunsalını çözümlmek için hesaplaşması gereken kavramları literatürdeki tartışmalara yer vererek yorumlamıştır. Türkiye'deki laiklik anlayışının Batı'daki devlet-kilise ayrımından

farkına dikkat çekerek, modernleşmenin Türkiye’de en başından beri İslam ile karşılıklı konumlandırıldığını ifade etmiştir (Nakayama, 2021, s. 12). Kadının konumu ilk olarak 19. yüzyılda Osmanlı’nın Batılılaşma hareketleri içerisinde tartışılmaya başlanmıştır. Kadınların modern birer Osmanlı vatandaşı olabilmeleri için erkeklerle eşit eğitim fırsatlarına erişmeleri gerektiği gibi liberal fikirlerin benimsendiği bu dönemde, kadının modernleşmesi meselesinin üst sınıf kadınların çıkardığı bir kitap ile “kıyafet” üzerine odaklanması Nakayama’nın dikkatini çekmiştir. Nitekim kıyafet meselesinin bugün dahi güncelliğini koruması ve modernleşme tartışmasının kadının ne düşündüğünden ne üretebildiğinden ziyade ne giydiği üzerinden siyasallaşması bazı şeylerin üzerinden ne kadar zaman geçse de hala ilk günkü yüzeyselliğini koruması bakımından ilgi çekicidir.

Bu bölümde Nakayama (2021, s. 16), kıyafet mevzusunu ilk olarak halk arasında “açık” ve “kapalı” şeklinde ifade edilen söylemden yola çıkarak ele almış olan, İslamiyet üzerine çalışan Japon yazarlara atıfta bulunmuştur. Kendisinin ise örtünüp/örtünmemenin Türk toplumunda nasıl bir anlama sahip olduğunu “kadınların kendi söylemlerine” odaklanarak açıklamaya çalışacağını belirtmiştir. Özellikle 80’lerden sonra Türkiye’de “kapalı” kelimesinin, kadınların saçlarını örtmesini de ifade etmeye başlamış olabileceğine dikkat çeker. Sonra ise örtülü-örtüsüz ikiliğini ve bu ikiliğin kullanımını tartışır. Nakayama’nın çalışmasını yaptığı dönemde kamu kuruluşları ve üniversitelerde başörtüsü takmanın yasak olduğunu akıldan çıkarmamak lazım. Nakayama bu noktada, örtülü/örtüsüz ikiliğinin açık/kapalı kadar yaygın bir kullanım olmadığını ve ikincisinin daha kapsamlı anlamlar taşıdığını altını çizer. “Açık” olmak; dindar kesim açısından dindar olmayı işaret ederken, “kapalı” olmak Atatürkçü kesim için “ilerici” olmamayı işaret eder hale gelmiştir. Nakayama’nın da söylediği gibi (2021, s. 18), “... kadını iki sınıfa ayıran açık ve kapalı kelimeleri erkekler için kullanılmamaktadır”. Burada ayrıştırılan sadece ve belki de özellikle kadınlardır. Gündelik dil içerisinde erkekler için kıyafet ve görünüşlerinden yola çıkarak “badem bıyıklı”, “takunyalı” gibi argo kelimeler “yobaz, tutucu” anlamlarında kullanılıyorsa da bunlar- kendisi de bir ikilik olan -toplumsal cinsiyet kategorileri içerisinde başka bölümlere/ikiliklere yol açma potansiyeline sahip sözcükler değildir.

Buradan yola çıkarak Nakayama, açık/kapalı olmanın bu ikiliği tanımlayan tarafın siyasal çizgisine göre farklı anlamlandırıldığını belirtmiş ve sırasıyla “açık” olarak nitelenen Kemâlist kadınlar, “açık” olarak nitelenen feminist kadınlar, “kapalı” olarak nitelenen İslamcı kadınlar ile diğer üç grup tarafından ironik bir şekilde herhangi bir kategoriye konulamayan ve kendi

içerisinde tanımsız bir alan oluşturan köy kadınlarını ayrı kategoriler olarak ele almış ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini irdelemiştir. Nakayama’nın bu kategorileri nasıl ele aldığına geçmeden önce bu tespitlerin 90’lı yıllar Türkiye’sinde geçerli olduğu, günümüzde ise kategorilerin kuşkusuz daha karmaşık hale geldiği göz önünde bulundurulmalıdır. “Açık ve feminist” olan kadınlar ile “açık ve Kemâlist” olan kadınlar arasındaki görüş farklılıklarına değinen Nakayama (2021, s. 21), feministlerin cinsiyet eşitsizlikleri ve erkek egemenliği gibi konularda Kemâlist ve “açık” kadınları duyarsız bulduklarını dile getirmiştir.

Nakayama daha sonra Kemâlist kadınlar ve feministler ile onların “kapalı” olarak niteledikleri kadınlar arasındaki ilişkilere değinmiştir. Buradan yola çıkarak İslamcı hareketin Türkiye modernleştikçe nasıl dönüştüğünü takip etmek de mümkün hale gelir. Nakayama, İslami örgütlenmelerin üç farklı düzeyde (tasavvufi tarikatlar, cemaatler ve siyasal parti olarak Refah Partisi) ele alınabileceğini ifade ederken bu oluşumların birbirinden bağımsız hareket ettiklerinin de altını çizer (2021, s. 23). Birbirinden bağımsız olan bu örgütler belki de ilk kez 1980’lerde türbanlı¹ kadın öğrencilerin üniversitelere alınmaması üzerine gerçekleşen eylemler sayesinde bir araya gelmiştir. Bu olaylar özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesinin hemen sonrasında 1982’de çıkartılan “Kamuda Kılıf Kıyafet Yönetmeliği”ne bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Nakayama (2021, s. 27) burada İslami bir vecibe olduğu gerekçesiyle başörtüsü ile üniversitelere girmeyi demokratik bir hak olarak gören kadınların başları açık feministler tarafından desteklenirken, başları açık Kemâlistler tarafından suçlandığına dikkat çekmiştir.

Bu tartışmaların akabinde Nakayama, kendi araştırma konusu olan köy kadınlarını ayrı bir kategori olarak tanımlar. Bu kısım Türkiye’de yaşayan bir okuyucu için çok tanıdık olsa da kitabın Japon okuyucu için Japonca yazıldığını hatırlarsak bu detaylar anlam kazanacaktır. Nakayama’nın çalıştığı köydeki kadınların renkli ve desenli “yazma”ları veya beyaz sade “poğ”ları başörtüsüdür ve bu anlamda Kemâlist veya feminist kadınlar için bir nebze “kapalı” sayılırlar ama daha ziyade “köylü”dürler, şehirli, “modern türban”lılar açısından ise dinî bir vecibe olarak örtünmenin gerektirdiği gibi tek bir saç teli gözükmemesine ‘kapalı’ da sayılamazlar. İşte tam olarak bu tanımlanamazlık durumu Nakayama’nın ilgisini çekmiş gözükmektedir. Böylelikle Nakayama ilk bölümde (2021, s. 30), “Kemâlist,

¹ Türban kelimesi, 1984 YÖK kararları ile başörtüsü ile üniversitelere alınmayan kız öğrencilerin daha “modern” kapandıkları takdirde üniversitelere girebilecekleri yönünde alınan kararlarla gündeme geldi. Daha fazla bilgi için bkz. Mumcu, U. (1997). *Modern türban*. UM: Araştırmacı Gazetecilik Vakfı.

İslamcı ve feminist...üç ideolojinin karşılıklı ilişkisini” tartıştığını belirtir. Burada “ideoloji” kavramının hangi anlamda kullanıldığına referans verilmemiş olsa da en geniş tanımıyla bireye veya bir gruba ait ister teorik ister pragmatik olsun bir inanç bütünü ifade eder. Delaney (2001) köydeki kozmolojik anlayışı bir ideoloji olarak görür ve bu kullanımı ideolojinin en kapsamlı kullanımınıdır. Siyasal İslam ise dinsel-politik bir ideoloji olarak ele alınabilir (Kelidar, 2002, s. 395).

Kitabının “M. Köyü’nde İslam” isimli üçüncü bölümünde Nakayama (2021, s. 31), köyde yaşanan İslam’ı çözümleyerek kent soylu Kemâlistler ve kent soylu İslamcıların söylemleriyle köydeki kadının yaşadığı gerçekliğin ne kadar örtüştüğünü ortaya koymaya çalışmaktadır. Bunu yapabilmek için ilk olarak gündelik hayatın ritmi içerisinde dini eylemlerin nasıl bir yer tuttuğunu gözlemlemiştir. Sonrasında ise köyde yaşayanlar için Kemâlist devrimin, İslam’ın ve İslamcılığın ne ifade ettiğini anlamaya çalışmıştır. Köydeki hayata dair katılımcı gözlemlerine istinaden oruç tutmak olsun, namaz kılmak olsun yapılan ibadetlerin ortak bir faaliyet olarak görülmesinin bir müminin dinî vecibelerini yerine getirmesi arzusundan daha ön planda olduğuna dikkat çekmiştir. Nakayama (2021, s. 42-45) burada köy imamının içkili bir parti düzenlese köydekilerin daha çok rağbet edeceği yönündeki hayıflanmasının “esprili” bir şekilde ifade ettiği üzere cenaze mevlitlerine kandil mevlitlerinden daha fazla katılım olması gibi tespitler, komşuluk ilişkilerini güçlendirme, bağlılık bilincinin oluşmasında etkili olduğunun altını çizmektedir. Köy yaşantısı içerisinde sünnet, evlilik ve cenaze gibi önemli geçiş ritüellerine bakıldığında ise özellikle ölüm söz konusu olduğunda dini hissiyatın hissedilebilir ve daha görünür hale geldiğini belirtmiştir. Cenaze törenlerinde özellikle bu dünyanın faniliğine ve öteki dünyanın önemli olduğuna dair İslami bakışın yoğun olarak hissedildiğini vurgulamıştır.

Üçüncü bölümün son iki ara başlığı ise İslamcı ve Kemâlist ideolojilerin köydekiler tarafından nasıl anlamlandırıldığını ve yorumlandığını tartışmıştır. Gündelik yaşam içerisinde dini olarak nitelendirilen pek çok uygulamanın İslam’ın aslına uygun olmadığı çeşitli dönemlerde çeşitli vesilelerle farklı kesimler tarafından- hem Kemâlist hem İslamcı çevreler- dile getirilmiştir (Azak, 2019; Beyinli, 2021; Ocak, 2003). En azından bu noktada hem Kemâlist hem de İslamcı ideoloji benzer bir bakış açısında sahiptir. Nakayama (2021, s. 45) bu duruma dikkat çekerek, köyde yaşayanların dini duygularla gerçekleştirdikleri birtakım eylemlerin siyasal İslamcı çevreler tarafından İslam’ın özüne aykırı görüldüğünden bahseder. Ayrıca genel olarak dini ibadetlerin söz gelimi sağlık ve etik açısından uygunluğuna

yapılan göndermeler de İslamcılar tarafından doğru bulunmaz. Kemâlist ideolojinin din ve devlet işlerini ayırmaktan ziyade, dinin devletin denetiminde tutulduğu uygulamalar siyasal İslam tarafından bir çelişki olarak eleştirilirken köydekilerin bu konularda çekimser kaldığı ve bu tür eleştirilerde bulunmadığı gözlemlenmiştir (Nakayama, 2021, s. 49). Nakayama’ya göre (2021, s. 49-50) köylüler gündelik hayat içerisinde gerçekleştirdikleri eylemleri temellendirirken İslam’ı referans göstermezler, buradan köylülerin İslami bilinçlerinin kuvvetli olmadığı yönünde üstünkörü bir çıkarım yapılabilir. Kadının yaşam tarzı söz konusu olduğunda ise köylülerin İslam’a referans yapmaya başladığı görülür. Nakayama açısından bu durum, İslami değerlerin sadece kadının hayat tarzı söz konusu olduğunda ağır bastığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Köydekilerin İslami bilgi düzeyinin düşük olduğu fakat mevzu kadın olduğunda bilgi düzeylerinin birdenbire yükselmesi gibi bir durum olamayacağını söyleyen yazar, bu noktada kadının konumuna dair farklı bir hassasiyetin devreye girdiğini öne sürmektedir.

İkinci alt başlık olan “M Köyü’nden görülen Kemâlizm”de ise Nakayama, laikliğin toplumun geniş kesimleri tarafından nasıl anlamlandırıldığına dair saha araştırmalarının sayısının tek tük olduğunu belirtmiştir. İki Amerikalı antropolog hemen hemen aynı zamanlarda tarihlerde gerçekleştirdikleri alan çalışmalarının sonucunda ulus devlet ve İslam inancının bir arada nasıl yürüdüğüne dair farklı görüşler ortaya koymuşlardır (Delaney, 2001; Tapper, 1991). Nakayama’nın (2021, s. 53) tespitine göre ise ulus devlet kavramı ve bu bağlamda ortaya çıkan Türk kimliği, köyde en azından doksanlı yıllarda kaynaşmış görünmektedir. Siyasal İslamın henüz M. Köyü’ne girmediği yıllarda, namaz vakitlerinde tarla işlerinin veya köylüler arasındaki sohbetlerin yarıda kesilmemesi Nakayama’ya göre (2021, s. 53) köydekilerin din söz konusu olduğunda sahip oldukları esnekliği göstermektedir. Nakayama, çalışma faaliyetleri gibi kamusal işlerin özel alan olarak görülen namaz gibi ibadetlere tercih edilmesini, köylülerin Kemâlist anlayıştan bağımsız bir şekilde görece seküler bir yaşam tarzına sahip olmalarına bağlamaktadır. Bu bağlamda Nakayama’ya göre, Türkiye’de Demokrat Parti’nin seçim başarısı Kemâlistler tarafından öne sürüldüğü gibi dini siyasete alet ederek köylünün gözünü boyamasından değil; vergilerin gevşetilmesi ve kredilerin kolaylaştırılması gibi ekonomik olarak kırsal kesimi rahatlatarak politikaları benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Burada Nakayama, ibadet, içki gibi konularda esneyebilen köylülerin, söz konusu kadının yaşam tarzı olduğunda daha sivri köşeli söylemlerde bulunduğu altını çizer. Nitekim bölümün sonunda

Nakayama, kadın ile ilgili toplumsal hassasiyetlerin İslam ve dindarlık bağlamında ele alınmasının yetersiz olacağına dair bir saptamada bulunur (2021, s. 54) ve bu mevzuyu da sonraki bölümlerde detaylı olarak ele alır.

Dolayısıyla Nakayama kitabın 4. 5. ve 6. bölümlerinde, köydeki kadının konumunu dinî kaideler çerçevesinde ele almaktan özellikle kaçınarak “cinsiyete bağlı normlar” kavramı çerçevesinde sırasıyla aile, evlilik ve cinsellik başlıkları ile ele almıştır. Bir başka deyişle Nakayama, gündelik hayat içerisindeki toplumsal cinsiyetçi pratikleri ele alarak, köydeki cinsiyet asimetrisini gözlemlemeye çalışmıştır, bu asimetrisinin cinsiyet, yaş, iş bölümü ve kamusal alandaki varoluş söz konusu olduğunda nasıl gerçekleştiğini alandaki gözlemlerine bağlı kalarak yorumlamıştır.

Dördüncü bölümde köyde görünen farklı aile tipleri içerisinde kadının “gelin”, “bey kızı”, “el kızı”, “kaynana” olarak çeşitlenen konumları erkeklerle olan ilişkileri çerçevesinde ele alınmıştır. Kadınların evin dışına çıkmaları ev dışında bir yere gitmeleri söz konusu olduğunda toplumsal kontrolün en uç safhada devreye girdiği ve bu kontrole karşı kendi isteklerini gerçekleştirebilmek için kadınların da kendi stratejilerini devreye sokabildikleri görülmektedir (Nakayama, 2021, s. 62). Erkek kendi ailesi içerisinde yer alan kadınların davranışlarından ve hayat tarzından sorumlu tutulur, bu sorumluluğu yerine getiremediği durumlarda ise hem başa çıkamadığı kadınlar hem de kendisi damgalanmaktadır. Siyasal yönelimi ifade eden “komünist” sözcüğünün tikslenme belirten bir yakıştırma olarak kullanılması da bu bağlamda dikkat çekicidir. Bir erkeğin karısı ve kızının toplum içerisindeki davranış ve eylemleri üzerinde erk sahibi olması beklenirken bu kadınları kontrolü altında tutamadığı gerekçesi ile “komünist” olarak işaretlendiği gözlemlenmiştir. (Nakayama, 2021, s. 78-79). Kadının toplumsal alandaki eylemlerinin erkekler tarafından kontrol altında tutulmasına yönelik hassasiyetin bir siyasal propaganda aracı olarak devreye sokulması (Yazıcı Yakın & Özman, 2012) bu bağlamda özellikle dikkate değerdir.

Beşinci bölümde Nakayama (2021, s. 81-106) kadın için geçerli olan toplumsal yaptırımların evlilik kurumu içerisinde ne derece uygulandığını köyde yapmış olduğu gözlemler çerçevesinde ele almıştır. Bölümde ayrıca kına gecesi, gelin alma gibi evlilik ritüellerinin yanı sıra köyde hangi tür evliliklerin görüldüğü, görücü usulü evliliklerin nasıl gerçekleştiği gibi konular da özellikle Japon okuyucu göz önünde bulundurularak ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Evlilik yoluyla kadının kendi ailesi ve gelin gittiği aile arasındaki bağları güçlendirmesi beklenir. Bu noktada kadının evlilik kurumuna girebilmesi için bu ilişkileri kurma becerisinden ziyade daha önce herhangi bir erkek ile cinsellik içeren herhangi

bir temasının bulunmamış olması gerekmektedir. Bu koşulun sağlanmadığı erkeğin ailesi tarafından ortaya çıkartılacak olursa nikahın bozulmasına kadar giden durumlar yaşanabilir. Bundan sonra gelen “Cinsellik Üzerinden Kadına İlişkin Cinsiyete Bağlı Normlar” bölümünde de erkeğin kendi sorumluluğunda gördüğü ve genel olarak ailesinin bir parçası olan kadınların cinsel yaşantısını kontrol altında tutma çabası ele alınmıştır. Bu durum özellikle Akdeniz toplumlarında rastlanan ve “namus” kavramı ile ilişkilendirilen bir değerler sistemini işaret eder. Bu etosun bir parçası olarak kadın erkeğin sorumluluğunda görülür. Kadının olası bir cinsel itaatsizliği evlilikle kontratı ile güvence altına alınan bir ittifakın temellerini sarsacağı için kadının cinselliğinin korunmasından ailenin erkekleri ya da bir kadını koruma ve kollama sorumluluğunu alan erkekler sorumludur. Bu vazifenin yerine getirilmesi için gözcülük görevini üstlenenler ise köyde yaşayan herkeştir.

Kadının cinselliğinin denetim altında tutulması, kadınların ve erkeklerin doğaları gereği birtakım özlere sahip oldukları varsayımından hareketle gerekli görülür. Kadının bu bağlamda daha “saf”, “kandırılmaya müsait”, “erkeklerin yönlendirmesine açık” ve fiziksel olarak kendini erkeklerden koruyamayacak kadar güçsüz olduğu varsayılır. Erkeklerin ise “uslu” duramadıkları, kadının cinselliğine yönelik sürekli bir “art niyet” içerisinde oldukları düşünülür. Cinsel aktiflik hem kadınlar hem erkekler tarafından söylem yoluyla sürekli kışkırtılan bir erkeklik göstergesidir. Cinsel yetersizlik ise neredeyse erkek ol(a)mamak ile eşdeğer kabul edilir. Bu tür durumlar pek fazla söz konusu edilmez ve üstü her iki toplumsal cinsiyet tarafından örtülür (Nakayama, 2021, s. 111-114). Kadınların erkeklerden korunması haremlik-selamlık uygulaması adı verilen mekânsal ayırışma ile garanti altına alınır. Kadınların karşı cinsle bir arada olduklarında ağızlarından çıkan laflara ve davranışlarına dikkat etmeleri beklenir. Nakayama burada şu çelişkiye dikkat etmektedir. Erkeklerden genel olarak kadınlara karşı uslu duramayacakları düşünülürken öte yandan aynı erkeklerden kadınların cinselliklerini koruyup kollamaları da beklenmektedir. Yani erkeğin, kadının cinselliğinin korunmasını da -kendi ahlâkî etosu olan- namusunun bir parçası olarak görmesi beklenir (Nakayama, 2021, s. 117). Her iki cinsin bir arada olduğu ortamlarda cinsellik ile ilgili imalar hoş karşılanmasa da haremlik-selamlık mekanlarda cinselliğin sergilenmesi ve cinsellikten bahsedilmesi hoş karşılanır hatta teşvik edilir. Kadın cinselliğinin de erkeğin değerler alanı içerisinde konumlanması cinselliğe yönelik ilgi ve merakın artmasını beraberinde getirir. Nakayama’ya göre kıskançlık ve tensel tutkudan beslenen değerler sistemi ve onun mekânda haremlik selamlık şeklinde tezahürü, cinsel merakı ve gerginliği sürekli tırmandırmakta ve bu

durum da karı koca arasındaki arzuyu artırıp cinselliğin daha güçlü yaşanmasını sağlamaktadır.

Ayrıca Nakayama (2021, s. 124) kıskanmanın sadece karı-koca arasında olan bir duygu olmadığını, köydeki kullanımları ve kelimenin sözlükteki anlamları da hesaba katılırsa farklı kadınlık ve erkeklik hallerinde de tecrübe edilen bir duygu olduğunu öne sürmüştür. Yazara göre kıskançlık aynı zamanda erkeklerin daha centilmen ve kadınlara karşı daha korumacı olmalarının da sebebidir.

Nakayama (2021, s. 122) “Bu arada kocası tarafından başka erkeklerin gözlerinden saklanan ve üzerine düşülen kadınların hepsi erkeklerin dikkatini çekecek kadar güzel de değildir. ... Güzellik, çirkinlik, yaş ve karakterden bağımsız sadece kadın oldukları için etkileyici bir varlık olarak konumlandırılmakta ve üzerine düşülmektedir” derken kadının Türkiye’deki durumuna dair pek ifade edilmeyen ama oldukça önemli bir tespitte bulunmuştur. Belki de yaptığı tespitler Japonya’daki kadının durumundan hareketle Türkiye’deki kadının varoluşuna farklı bir boyuttan yaklaşmasını sağlamıştır. “Kadın, kaçırılmamak için dikkat edip, kaçmayı düşünmediği müddetçe erkek egemen toplumun sahip olduğu diğer engellerle boğuşmak zorunda kalmaz...Aslında M. Köyü kadınları dirençli ve özgürdürler” diye ifade etmiş ve en azından köydeki kadınların davranışlarının ve söylemlerinin Connell’in (1998, s. 245-252) öne sürdüğü “ön plana çıkarılan kadınlık” şablonu içerisine sığdırılmayacağını belirtmiştir. Nakayama tüm bu tespitlerinden yola çıkarak haremlik-selamlık sisteminin Kandiyoti’nin (1997, s. 114) “ataerkil pazarlık” olarak ifade ettiği duruma benzer şekilde erkeğin kadın üzerinde uyguladığı tek taraflı bir baskı olmadığını, kadın ve erkeğin “suç ortaklığı” olduğunu belirtmiştir. Erkek egemen toplumda yaşayan köy kadınlarının “kendi öz değerini yükseltmek için erkek tarafından korunup cinselliğin tadını çıkarması” Nakayama’ya göre (2021, s. 127) onları feminist girişimler konusunda da hevesli hale getirmezken, Kemâlizm ve İslamcılık da köydeki kadınların yaşam pratiklerini değiştirmeye özendirerek reçeteler sunmamaktadırlar.

Bu bölümde ayrıca Nakayama yabancı bir kadın araştırmacı olarak katılımlı gözlem yaptığı topluluk ile arasındaki ilişkilere dair birtakım anekdotlar paylaşmıştır. Alan araştırması gerçekleştirdiği köyde bir yabancı da olsa evinde misafiri olduğu yaşlı erkek onu kendi namusu olarak görmüş ve araştırmacının köyde yapıp ettiklerinden sorumlu olduğunu zaman zaman araştırmacıya hatırlatma gereği duymuştur. Burada araştırmacının da alan araştırmasını gerçekleştirdiği toplumda geçerli olan değerler sistemi ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine dahil edildiğini görürüz. Araştırmacı araştırması için gerekli olan gözlemleri yapabilmek için öncelikle kendini içine gireceği topluluğa kabul

ettirmelidir. Bu noktada araştırmacının tarzı, duruşu, karakteri ve cinsiyeti araştırmanın gidişatını hatta konusunu doğrudan etkileyecektir. Araştırmacının araştırma yapacağı topluluk tarafından benimsenmesi, araştırmacının dahil olmaya çalıştığı toplumun kurallarına gösterdiği tolerans ve anlayış ile paralellik gösterecektir. Bu sebeplerle genel olarak sosyal bilimlerde özel olarak da etnografik araştırma yönteminde araştırmacı ve araştırılan arasındaki ilişki ve araştırmacının “objektifliği” doğa bilimlerindekinden farklı bir düzlemde kurulmak zorundadır.

Yedinci bölümde ise toplumsal hayatta meydana gelen değişikliklerin cinsiyet rejiminde yarattığı farklılıklar ele alınmaya çalışılmıştır. Nakayama’nın özellikle ilgilendiği mevzu daha önce ikinci bölümde ele aldığı açık/kapalı ikiliğinin yaşanan değişimlerle hangi durumlarda açılmaya hangi durumlarda kapanmaya evrildiği olmuştur. 50’lerden sonra köyden kasabaya göç, 1960’larda Almanya’ya işçi göçü, 1970’lerde köyü ilçeye bağlayan yolun açılması, teknolojik ev aletlerinin kullanımının başlaması ve buna bağlı olarak iş yükünün azalması, köylülerin cinsiyet ilişkilerinde de fark yaratmıştır. Kadınların zamanının önceden büyük bir bölümünü alan dikiş ve çamaşır gibi işlere ayrılan zaman kıaldıkça ortaya çıkan boş zamanların başka şekillerde doldurulması gerekmiştir. 1932 senesinde başlayan eğitim seferberliği ile Kemâlist değerlerin genç kuşaklara aktarılması için önemli bir fırsat olan eğitime köylüler tarafından gösterilen ilgi de bu çerçevede ele alınmıştır. O dönemin istatistiklerine bakıldığında köydeki kadınların zorunlu ilköğretim sürecine pek de dâhil ol(a)madıkları anlaşılmaktadır. Her ne kadar 1993’te orta öğretim zorunlu eğitime dahil edilmiş olsa da pek çok köy okulunda ortaokulun bulunmaması özellikle kız öğrencilerin aleyhine olmuştur (Nakayama, 2021,138-139). Oğlan çocukları eğitim almak için gerekirse ilçedeki akrabaların yanına gönderilebilmektedir. Kız çocukları ise ailelerinden uzağa pek gönderilmezler. Kız çocuklarının korunabilmesi için gözetim altında tutulmaları gerektiği anlayışı eğitimde de etkisini gösterir. Nakayama’nın tespitine göre (2021, s. 139) imam hatip okullarının tercih edilme sebebi de dini hassasiyetlerden ziyade ekonomik sebeplerden dolayıdır. Eğitim almış ve ilçeye çalışmak için giden kadınların kapanmaması köydekiler tarafından yadırganmaz, açılmak okuyup eğitim alanların hakkı olarak görülmektedir. Köyde yaşayan kadınların kıyafetine yönelik tutum ise farklıdır, onların başörtüsü takması beklenir.

Yaz aylarında Avrupa’dan gelen bekar gurbetçi kadınların kıyafetlerinin İslamcı kadınların kıyafetleri ile benzediğine dikkat çeken Nakayama (2021, s. 144), gurbetçilerin özellikle Avrupa’daki İslamcı organizasyonlar tarafından dini konularda

bilinçlendirildiğinin ve bu bilinçlenme ile aktarılan bilginin köydeki yaşam tarzı ile aynı şey olmadığını altını çizmektedir. Almanya'ya giden gurbetçi kadınlar açık veya kapalı da olsalar köydekilerden farklı ama birbirleriyle örtüşen hayat görüşlerine sahip olabilirler. Dolayısıyla başörtüsü üzerinden bir değerlendirme yaparak cinsiyet normlarının nasıl değiştiğine dair çıkarımda bulunmak yanıltıcı olacaktır. Nakayama (2021, s. 146) başörtüsü takanların (kapalı olanların) ve baş örtüsü kullanmayanların (açık olanların) kendi içlerinde yekpare bir dünya görüşüne sahip olmadıklarını, bu durumun da Türk kadınının yaşam tarzındaki çeşitliğin bir yansıması olduğunu ifade etmiştir. Kadınlar açıklıklarına ve kapalılıklarına göre sabit bir değerler sistemini kalıp olarak benimsememektedirler. Nakayama (2021, s. 146-147) burada iki tespitte bulunur: İlk olarak açık ya da kapalı olmak veya açılmak ve kapanmak üzerinden bakarak cinselliği/tenselliği merkeze koyan ve bu cinselliğin/tenselliğin bizzat erkekler tarafından erkeklerden korunması gerektiği anlayışının ve bu anlayışın beslediği haz ve tutku ekonomisinin değiştiğini söylemek mümkün değildir. Feministlerin bu anlayış ve ekonominin kadınlara sağladığı hazları ve avantajları göz önünde bulundurmaksızın politika üretme çabaları ise bu avantajlardan yararlanan kadınlar tarafından desteklenmeyecektir. Ancak bu ekonominin bozulduğu kentlerde feminizm hem İslamcı hem de Kemâlist kadınları birbirine bağlama ihtimaline sahiptir. İkinci olarak köy kadını, kentteki Kemâlistler ve hatta özgürlükçü görüşleri ile kentteki İslamcılarla- nadir de olsa- benzer argümanları olan feministlerden daha farklı bir anlayış ile İslamı ve sekülerliği birbirine bağlama potansiyeline sahiptir. Fakat köy kadınının ideolojik geçişkenliği ve hiçbir kalıba sığmayan dinamikliği, Nakayama'ya göre (2021, s. 160) kentte yaşayan kadınların duruşunu da feminist/Kemâlist/İslamcı söylemlerden daha isabetli bir şekilde yansıtır olabilir. Yazar, bu konunun ele alınması yönünde bir tavsiyede bulunarak böylesi bir akademik çalışmayı başka araştırmacılara bırakmıştır. Nakayama tüm bu tespitleri yabancı bir antropolog olarak Türkiye'de kaldığı sınırlı zaman diliminde yapmış olsa da Türkiye'deki çoğu siyasetçi, yazar ve 'aydın' -bilinçli veya bilinçsiz- sıradan insanların gerçekliğini bilmeyerek veya görmemeyi tercih ederek söylemler üretir, onların yayılmasına katkı sağlar ve bu söylemlere endekslenmiş politikalar üretilmesine aracılık eder. Üretilen politikalar, söylemlere gerçek taraftarlar yaratılmasına vesile olur, taraftarlar da bu kaotik ortamda bir daha uzlaşmamacasına tartışır ve dövüşürler.

Aynı zamanda sonuç bölümü olan sekizinci bölümde kitabın tüm argümanları tekrar gözden geçirilmiştir. Nakayama (2021, s. 157) bu bölümde bir kez daha köy kadınının Kemâlizm, feminizm veya İslamcılık temelinde

ele alınamayacağını, keza kapalı kadın veya açık kadın olarak da ayrıştırılmayacağını belirtir. Gündelik yaşam pratikleri gözlemlendiğinde köy kadını esnektir ve değişikliklere uyum gösterebilmektedir. Tüm bunları yaparken herhangi bir ideolojinin tekeline benimsemez ve pragmatik davranır. Modernleşme karşıtı değildir, Kemâlizm karşıtı değildir ve İslamcılık karşıtı olduğu da iddia edilemez.

Nakayama ayrıca sonuç bölümünden hemen sonra Türkiye'de 90'lı yıllara kadar kadınlar üzerine yapılmış akademik çalışmaları kapsayan bir literatür taraması eklemiştir. Burada çalışmaları feminist çalışmalar, kadın-İslam bağlamındaki çalışmalar ve köy kadını üzerine yapılan araştırmalar olarak üç kategoride incelediği görülmektedir. İslamcılık ve kadın üzerine olan kategorinin de kendi içerisinde İslamcılığa eleştirel bakan yazarlar ile İslamcı yazarları kapsadığını belirtmiştir. Tüm bu eserler arasında kendi çalışmasını özgül kılan ise Türkiye'de kırsaldaki gündelik hayat içerisinde kadının yaşantısını resmeden bir çalışma olmasıdır. Daha önce köy kadınlarının modernite içerisindeki yerini ortaya koyacak bir çalışma yapılmamasını yadırgayan Nakayama (2021, s. 173), böylesi bir araştırmanın Türk toplumunun dinamiklerini anlamak için gerekli olduğunu düşünmektedir.

Sonsöz bölümünde ise yine kitabın başlığının seçimi açıklanmaya çalışılmış ve Müslüman bir toplumu anlamak için gündelik yaşamda cinselliğe dair pratikleri ve anlamlandırmaları ortaya koymanın önemine değinmiştir. Özellikle köyde yaşayanların cinselliğe bakışının nasıl bir dünya görüşünü ve yaşam duygusunu ön plana çıkardığını göstermeye çalıştığını belirtmiştir. Bu yaşam duygusunun en genel anlamıyla köydekilerin dünya görüşünü yansıtan bir ideoloji olarak diğer bölümlerde tartışılan kavramsal/siyasal ideolojilerden farklı olarak, köydeki insanın gerçekliğini ortaya koymada uygun kavramsal zemini oluşturduğunu etkili bir şekilde tartışmıştır. Bu tespiti de sosyal bilimler literatüründe var olan iddialı kavramların yetersizliğini ve alandan yola çıkarak oluşturulan kavramların bir toplumun ruhunu anlamada ve ortaya koymada daha isabetli ve kapsayıcı olacağını somut bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Kaynakça

- Akıncı, M. (2006). Muhafazakârlık. Ö. Çaha, ve B. Şahin (Ed.) içinde, *Dünyada ve Türkiye'de siyasal ideolojiler* (s. 106-161). Orion Kitabevi.
- Arat, Z. F. (1998). Kemalizm ve Türk Kadını. A. Berktaş Hacimirzaoglu (Ed.) içinde, *75 yılda kadınlar ve erkekler* (s. 51-70). Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Azak, U. (2019). *Türkiye'de laiklik ve İslam*. İletişim Yayınları.
- Belge, M. (2006). Muhafazakârlık üzerine. A. Çiğdem (Ed.) içinde, *Modern Türkiye'de siyasi düşünce, Cilt 5 (Muhafazakârlık)* (s. 92-100). İletişim Yayınları.

- Beyaz, C. (2022). Noriko Nakayama, Köy Kadını, Modernite ve İslam: Bir antropoloğun gözünden 1990'ların Türkiye'si. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2021, 190 s. *İnsan ve Toplum*, 12(2), 271-275. <https://doi.org/10.12658/D0317>
- Beyinli, G. (2021). *İslam ve sair halk: Laik Türkiye'de burafeler, kadınlar, türbeler*. Kitap Yayınevi.
- Çakır, S. (2016). *Osmanlı kadın hareketi*. Metis Yayınevi.
- Clifford, J., ve Marcus, G. E. (Ed.) (1986). *Writing culture: The poetics and politics of ethnography*. University of California Press.
- Connell, R. W. (1998). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika (C. Soydemir, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Özgün eserin basımı 1987)
- Çağatay, N., ve Nuhoglu Soysal, Y., (1990). Uluslaşma süreci ve feminizm üzerine karşılaştırmalı düşünceler. Ş. Tekeli (Ed.) içinde, *1980'ler Türkiye'sinde kadın bakış açısından kadınlar* (s. 327-338). İletişim Yayınları.
- Delaney, C. (2001). *Tobum ve toprak: Türk köy toplumunda cinsiyet ve kozmoloji* (S. Somuncuğlu ve A. Bora, Çev.). İletişim Yayınları. (Özgün eserin basımı 1991)
- Durakbaşı, A. (1998). Cumhuriyet döneminde modern kadın ve erkek kimliklerinin oluşumu: Kemalist kadın kimliği ve 'münevver erkekler'. A. Berktay Hacımiraçoğlu (Ed.) içinde, *75 yılda kadınlar ve erkekler* (s. 29-50). Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Eriksen, T. H. (2009). Küçük yerler büyük meseleler: Sosyal ve kültürel antropoloji. Birleşik Yayınevi.
- İnsel, A. (Ed.) (2006). *Modern Türkiye'de siyasi düşünce, Cilt 2 (Kemalizm)*. İletişim Yayınları.
- Kadıoğlu, A. (1998). Cinselliğin inkârı: Büyük toplumsal projelerin nesnesi olarak Türk Kadınları. A. Berktay Hacımiraçoğlu (Ed.) içinde, *75 yılda kadınlar ve erkekler* (s. 89-100). Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, bacular, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. Metis Yayınları.
- Kelidar, A. (2002). Islam as a modern ideology; An overview. Al-Furqan Islamic Heritage Foundation (Ed.). *Essays in honour of Salab al-Din al-Munajjid* (s. 559-575). Al-Furqan Islamic Heritage Foundation. <https://doi.org/10.56656/100085.25>
- Kıray, M. B. (1984). *Ereğli: Ağır sanayi'den önce bir sabit kasabası*. İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2003). *Türkler, Türkiye ve İslam*. İletişim Yayınları.
- Shepard, W. E. (1987). Islam and ideology: Towards a typology. *International Journal of Middle East Studies*, 19(3), 307-335. <https://doi.org/10.1017/S0020743800056750>
- Tapper, R. (Ed.) (1991). *Islam in modern Turkey: Religion, politics and literature in a secular state*. I. B. Tauris.
- Toska, Z. (1998). Cumhuriyet'in kadın ideali: Eşiği aşanlar ve aşamayanlar. A. Berktay Hacımiraçoğlu (Ed.) içinde, *75 yılda kadınlar ve erkekler* (s. 71-88). Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Yazıcı Yakın, A., ve Özman, A. (2012). Antikomünist fanteziler: Doğa, toplum, cinsellik. İ. Özkan Kerestecioglu, ve G. G. Öztan (Ed.) içinde, *Türk Sağı: Mitler, fetişler, düşman imajları* (s. 105-137). İletişim Yayınları.

2023. Telif hakları yazar(lar)a aittir.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansının hüküm ve şartları altında yayımlanan açık erişimli bir makaledir.